

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ
ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ, РИЗИКИINTELLECTUAL PROPERTY IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY
AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: CHALLENGES, OPPORTUNITIES, RISKS

Інтелектуальна власність є фундаментальною складовою світової економіки, вона відіграє ключову роль у процесах інноваційного розвитку, конкурентоспроможності підприємств, глобалізації ринків. У статті досліджено підходи до інтерпретації категорії "інтелектуальна власність", деталізовано ознаки її ідентифікації. До класичних економічних ознак віднесено: функціональність, дворівнева структура, система прав і обов'язків, ринкова оцінка та ліквідність, правове регулювання, інноваційна активність та конкурентні переваги, механізми комерціалізації. Виділено ознаки інтелектуальної власності, зорієнтовані на виклики та можливості, спричинені стрімким розвитком цифрових технологій. Викладено авторське бачення категорії "інтелектуальна власність", яке підкреслює її місце і роль в цифровому економічному середовищі. Обґрунтовано, що для сталого розвитку економіки необхідно сприяти міжнародній координації у сфері інтелектуальної власності, впроваджувати інноваційні технологічні рішення для захисту авторських прав.

Ключові слова: інтелектуальна власність, економічні ознаки, нематеріальні активи, цифрова економіка, цифрове середовище, штучний інтелект, правовий захист, інновації, стійка екосистема.

In the modern landscape of rapid technological progress and digital transformation, the field of intellectual property rights faces unprecedented challenges and opportunities. The article analyzes the transformation processes of intellectual property in the digital economy and the development of artificial intelligence. It is substantiated that intellectual property is a fundamental component of the world economy, plays a key role in the processes of innovative development, competitiveness of enterprises, and globalization of markets. The approaches to interpreting the category of "intellectual property" that were considered by domestic scientists in the field of economics and management are studied. The features of identification of intellectual property are highlighted, which make it possible to reveal its essence as an economic category. The classical features include: functionality, two-level structure, system of rights and obligations, market valuation and liquidity, legal regulation, innovative activity and competitive advantages, commercialization mechanisms. The specific features of intellectual property, focused on the challenges and opportunities caused by the rapid development of digital technologies, are detailed and substantiated. The impact of artificial intelligence on the formation of intangible assets, issues of copyright and legal liability in the creation of intellectual property objects are analyzed. The problem of digital piracy and uncontrolled distribution of intellectual assets is considered. Effective mechanisms for protecting intellectual property are highlighted, including smart contracts, digital watermarks, artificial intelligence algorithms for monitoring violations. The role of global digital platforms in the distribution, commercialization and regulation of intellectual property, the need to harmonize international legislation to ensure effective legal protection are outlined. Based on the results of the study, the author's vision of the category "intellectual property" is presented, which emphasizes its place and role in the digital economy. It is substantiated that for the sustainable development of the digital economy, it is necessary to adapt regulatory and legal acts to new realities, promote international coordination in the field of intellectual property, and implement innovative technological solutions to protect copyright.

Key words: intellectual property, economic features, intangible assets, digital economy, digital environment, artificial intelligence, legal protection, innovation, sustainable ecosystem.

УДК 330.111.62:339.166.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.16-21>

Степаненко О.І.¹

к.е.н., доцент,
професор кафедри бухгалтерського
обліку та консалтингу,
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Stepanenko Oksana

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світової економіки відзначається прискореним впровадженням технологічних інновацій та зростанням значущості інтелектуального капіталу. Одним із ключових трендів є трансформація економічних структур, що супроводжується зміщенням акценту з традиційних матеріальних активів на нематеріальні ресурси, такі як патенти, авторські права, торговельні марки, ноу-хау та комерційні таємниці. Цей процес особливо помітний у високотехнологічних галузях, включаючи ІТ-сектор, біотехнології, фармацевтику, фінансові технології та креативну індустрію. Перехід від індустріальної економіки до економіки знань спричинив стрімке зростання світового ринку інтелектуальної власності, темпи якого значно перевищують динаміку

традиційних ринків товарів (послуг). За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), кількість міжнародних патентних заявок та реєстрація торговельних марок щороку збільшується, що свідчить про зростаючу цінність нематеріальних активів для бізнесу та держав.

В умовах глобалізації та інтернаціоналізації економічних відносин регулювання ринку інтелектуальної власності набуває стратегічного значення. Оптимізація правових механізмів захисту та комерціалізації інтелектуальних прав може сприяти активнішому залученню інвестицій у наукомісткі галузі, пришвидшенню технологічного обміну між країнами, стимулюванню економічного зростання. Водночас ефективне регулювання дозволяє збільшити рівень використання

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8781-3762>

світового інтелектуального капіталу, забезпечуючи державам конкурентні переваги в умовах цифрової трансформації. Дослідження економічної природи інтелектуальної власності є важливим завданням, а його результати дають розуміння сучасних економічних процесів, формування стратегій сталого розвитку та розробки дієвих механізмів регулювання у сфері інтелектуальних прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розвиток технологій, цифровізація економіки та глобалізація змінюють традиційні уявлення про інтелектуальну власність, що зумовлює необхідність перегляду існуючих економічних моделей її оцінки та визнання. В умовах стрімкого поширення інформаційних продуктів інтелектуальна власність набуває нових якісних ознак, про що свідчать результати досліджень вітчизняних науковців. Глізнуца М.Ю. та Моргай Л.В. [1] розглядають інтелектуальну власність в трьох напрямках: як систему економічних, соціальних та правових відносин; як відтворення капіталу; як ефективний спосіб отримання доходу. Авторами доведено, що інтелектуальна власність є складовою формування основних фінансових потоків, рушійною силою розвитку економіки, якщо учасники економічних відносин мають можливість отримати прямий (або опосередкований) прибуток від практичного використання права власності. Дослідниками обґрунтовано положення щодо необхідності цілеспрямованого вирощування повноцінних суб'єктів інтелектуальної власності, забезпечення можливості їх ефективної реалізації, стимулювання взаємодії науково-технічних структур.

Клименко І.С., Тарануха О.М., Журавель О.В. [2] досліджували практичні підходи до оцінки інтелектуального капіталу: ринковий, доходний, витратний. Науковцями доведено, що інтелектуальний капітал містить: людський, структурний та споживчий капітал. На підставі цього зроблено пропозиції щодо включення даної економічної категорії до нефінансових активів. Авторами встановлено, що впровадження системи управління інтелектуальним капіталом є створення інформаційно-аналітичної бази для вирішення практичних проблем стратегічного розвитку компанії. В структурі інтелектуального капіталу виділено складову – інформаційний капітал, який включає інформацію про замовників, постачальників, конкурентів, доступ до спеціальних баз даних з науковими розробками та винаходами, науково-методичні матеріали, ноу-хау.

Застосовуючи історично-логічний підхід Моїсеєнко Т.Є., Корогодова О.О., Черненко Н.О., Глуценко Я.І. [3] виокремили загальні засади формування поняття "інтелектуальна власність" та складники становлення системи захисту її прав. Авторами проаналізовано загрози та можливості, що створюються коштом впровадження системи

захисту прав інтелектуальної власності на локальному, інтернаціональному та глобальному рівнях. За допомогою структурно-логічної схеми виділено групи об'єктів інтелектуальної власності: об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав, об'єкти промислової власності, інші об'єкти права. Науковцями виокремлено позитивні сторони системи захисту прав інтелектуальної власності: сприяння розвитку продуктивних сил за рахунок доступу суспільства до інтелектуальних продуктів; регулювання розподілу доходу між автором та суспільством; активізація міжнародного трансферу капіталу в країну.

В процесі дослідження інтелектуальної власності в промисловому виробництві Маслак М.В. та Перервою П.Г. [4] виділено й обґрунтовано три основні напрямки розгляду терміну "інтелектуальна власність": нормативно-правовий (юридичний), економічний (витратний) та управлінський (менеджерський). Авторами уточнено класифікацію об'єктів інтелектуальної власності, в основу якої покладено критерії розподілу об'єктів згідно їх характеру. Такий підхід дозволить враховувати найбільш важливі ознаки інтелектуальної власності, особливості набуття прав на них, специфіку їх використання в господарському обігу, охорону і захист прав на них. Досліджено сторони прояву специфіки інтелектуальної власності в промисловому виробництві, до яких науковцями віднесено: нематеріальну форму інтелектуальної власності; формування інтелектуального потенціалу підприємства; специфічні особливості відчуження; особливу форму тиражування; наявність правової охорони індивідуального патентного та авторського права. Сформовано суб'єктну структуру інтелектуальної власності в якій виділено: приватну індивідуальну, приватну колективну, суспільну (державну), змішану (проникаючу) форми власності.

Проблематику ролі та значення управлінських механізмів процесу забезпечення сфери інтелектуальної власності досліджували Савченко О.Р., Дем'янюк О.О. [5]. Авторами виділено функції та специфічні особливості інтелектуальної власності як засобу конкурентного ресурсу об'єктів власності. Доведено, що найважливішими управлінськими механізмами системи публічної влади є інформаційний, організаційний та нормативно-правовий склад, кожен з яких має власні індикатори діяльності. Науковцями встановлено, що інформаційний управлінський механізм являє собою комунікативні ресурси та процеси інформаційного забезпечення формування, функціонування та розвитку систем. Натомість, організаційний управлінський механізм є відкритим структурно-функціональним організмом, що має взаємозалежні елементи системи, які об'єднані метою, цілями та завданнями, а їх реалізація здійснюється згідно

принципів, функцій, методів управління. Сутність нормативно-правового управлінського механізму автори розкривають як набір законодавчих рішень галузевого призначення, що покликаний регулювати, впорядковувати та нормативно забезпечувати функціонування та розвиток сфери інтелектуальної власності.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження інтерпретації категорії "інтелектуальна власність", деталізація ознак, які її характеризують; аналіз впливу цифрової економіки та штучного інтелекту на сферу інтелектуальної власності, визначення ключових викликів, можливостей і ризиків, що виникають у цьому контексті; обґрунтування місця і ролі інтелектуальної власності в сучасному економічному просторі як ресурсу інноваційної діяльності, що стимулює науково-технічний прогрес.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтелектуальна власність є фундаментальною складовою сучасної економіки та відіграє ключову роль у процесах інноваційного розвитку, конкурентоспроможності підприємств, глобалізації ринків. У контексті постіндустріальної економіки, яка базується на знаннях та інформаційних технологіях, значущість інтелектуальної власності невіддільно зростає. Її захист і регулювання стають важливими факторами забезпечення економічного зростання та стимулювання науково-технічного прогресу. З позиції економічних відносин, інтелектуальна власність є специфічним видом нематеріальних активів, які, на відміну від матеріальних ресурсів, можуть відтворюватися без

втрати своєї сутності. Ця особливість обумовлює потребу у створенні дієвих механізмів як правового захисту, так і економічного регулювання, оскільки відсутність належного контролю може призвести до знецінення результатів інтелектуальної діяльності через їх несанкціоноване використання. Захист інтелектуальних прав сприяє стимулюванню інноваційної активності, забезпечуючи авторам і розробникам належну винагороду. З іншого боку, надмірні правові обмеження можуть стримувати доступ до знань і технологій, що створює необхідність у пошуку оптимального балансу між інтересами правовласників і суспільства.

Підсумком інтелектуальної творчої діяльності в сфері науки є дисертація, яка містить відомості про нові факти, раніше невивчені процеси та явища. Тематика дисертацій чітко відображає актуальні виклики та проблеми, з якими стикаються суб'єкти господарювання у своїй практичній діяльності. Завдяки цьому дисертаційні дослідження сприяють розвитку наукового знання та вдосконаленню управлінських підходів у різних сферах діяльності. Для розуміння економічної природи категорії "інтелектуальна власність" розглянемо підходи до її інтерпретації через призму наукових досліджень, які проводилися в сфері економіки та управління (табл. 1).

В основу визначення інтелектуальної власності Мельникової Т.Б. [6] покладено розуміння того, що це є результат інтелектуальної (розумової) діяльності, який стає предметом авторського і винахідницького права, а його комерціалізація забезпечує науково-технічний, економічний і соціальний

Таблиця 1

Тракування категорії "інтелектуальна власність" в сфері економіки та управління

№ з/п	Автор, тема дисертації (рік захисту)	Наукова спеціальність	Інтерпретація категорії "інтелектуальна власність"
1	Мельникова Т.Б. Регулювання процесів утворення та використання інтелектуальної власності (2011)	08.00.03 – Економіка та управління національним господарством	<i>Інтелектуальна власність</i> – результат інтелектуальної діяльності, автор чи власник якого, виходячи з економічної мотивації, бере на себе права та обов'язки щодо його подальшого використання у формі, яка б найбільш повно розкривала потенціал впливу як на творчий розвиток та економічне збагачення людини, так і на забезпечення сталого розвитку країни [6]
2	Пухальська А.П. Управління об'єктами інтелектуальної власності на промислових підприємствах (2013)	08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)	<i>Інтелектуальна власність</i> – відображає найвищий прояв інтелекту людини і є продуктом розумової діяльності, що має юридичну силу і правовий захист, бере участь в економічних відносинах шляхом вартісної оцінки та комерціалізації, забезпечує приріст інтелектуального капіталу суб'єкта господарювання та активно впливає на інноваційний процес [7]
3	Чистякова А.В. Управління інтелектуальною власністю в умовах економіки знань (2016)	08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)	<i>Інтелектуальна власність підприємства</i> – сукупність об'єктів інтелектуальної власності, які є результатом індивідуальної чи колективної інтелектуальної діяльності, представлені у відповідній матеріалізованій формі, яка підлягає правовій охороні, та володіння, користування і розпорядження якими, без загрози для суспільства, здійснюється для забезпечення конкурентних переваг та підвищення капіталізації підприємства [8]

Джерело: згруповано за інформацією [6; 7; 8]

розвиток суспільства. Автор визнає не лише економічну цінність інтелектуальної власності, а і її вплив на творчий розвиток особи та сталий розвиток держави. Такий підхід відповідає сучасним теоріям інноваційної економіки, що розглядають інтелектуальний капітал як ключовий ресурс у глобальній конкуренції. Важливим моментом є визнання того, що власник інтелектуальної власності не лише має права на неї, але й бере на себе певні зобов'язання щодо її ефективного використання. Це відображає баланс між приватними інтересами (економічне збагачення) та суспільною користю (творчий розвиток, економічне зростання, сталий розвиток).

Інтерпретуючи інтелектуальну власність як економічну категорію Пухальська А.П. [7] розкриває її ключові аспекти: правовий, економічний, інноваційний; ілюструє її значення для сучасного бізнесу та технологічного розвитку, підкреслює важливість комерціалізації, її вплив на економічне зростання. Інтелектуальна власність є результатом розумової діяльності людини, що отримує економічну цінність завдяки правовому захисту та комерціалізації. Важливо розуміти, що не вся інтелектуальна праця автоматично набуває статусу інтелектуальної власності – ідеї повинні бути матеріалізовані у формі твору, винаходу чи іншого об'єкта. Юридична охорона відіграє ключову роль, оскільки без неї неможливе ефективне використання інтелектуальної власності у ринкових відносинах. Проте рівень захисту залежить від правового регулювання країни, що впливає на рівень піратства та доступність технологій. Інтелектуальна власність є важливим нематеріальним активом, який формує конкурентні переваги компаній, особливо у високотехнологічних галузях. Однак її економічна вартість не завжди є очевидною, оскільки не всі запатентовані винаходи чи авторські розробки мають комерційний успіх. Хоча інтелектуальна власність сприяє розвитку інновацій, жорсткі механізми її захисту можуть ускладнювати доступ до технологій, що гальмує розвиток окремих секторів економіки. Таким чином, баланс між правовим захистом і доступністю інновацій залишається важливим питанням у сучасній економіці знань.

Чистякова А.В. [8] підкреслює, що інтелектуальна власність може бути результатом не тільки індивідуальної, а й колективної діяльності, що демонструється в сучасних бізнес-моделях, де нематеріальні активи створюються через співпрацю, ліцензування та аутсорсинг. Автором акцентовано увагу на ролі інтелектуальної власності у підвищенні капіталізації підприємств, адже у сучасній економіці саме нематеріальні активи визначають ринкову вартість багатьох компаній. Виділення суспільного аспекту використання інтелектуальної власності є позитивним моментом, це

підкреслює її значення для досягнення цілей сталого розвитку. Однак твердження про відсутність загрози для суспільства є дещо узагальненим, адже у деяких випадках надмірна патентна захищеність може стримувати інновації.

У цифрову епоху інтелектуальна власність охоплює не лише традиційні об'єкти (патенти, авторське право, торговельні марки), а й цифрові активи, такі як алгоритми, програмне забезпечення, бази даних, цифровий контент та штучний інтелект. З розвитком технологій штучного інтелекту з'являються нові виклики щодо визначення авторства та захисту прав на створені ним продукти. Інтелектуальна власність виступає не лише правовою конструкцією, а й стратегічним ресурсом, що визначає рівень інноваційного розвитку та економічного зростання в сучасному світі. Вона є ключовим фактором монетизації нематеріальних активів, сприяє залученню інвестицій, розвитку технологічних екосистем, створенню конкурентних переваг. Завдяки комерціалізації, ліцензуванню та інтеграції в бізнес-процеси інтелектуальна власність стає інструментом стимулювання інноваційної діяльності та глобальної конкурентоспроможності.

Мельникова Т.Б. [6] виділяє ознаки, які дають можливість ідентифікувати інтелектуальну власність як економічну категорію:

1) *особлива функціональна система*, яка включає економічні мотивації виникнення інтелектуальної власності; виконання функцій стратегічного, фінансового та економічного активу; можливість впливати на економічний, соціальний та екологічний розвиток;

2) *дворівнева структура* об'єктів інтелектуальної власності, яка проявляється: у вигляді майнових прав та у вигляді результатів інтелектуальної діяльності;

3) поява у автора та власника *системи прав та обов'язків* щодо подальшого її використання.

Особлива функціональна система, як ознака ідентифікації, підкреслює економічну роль інтелектуальної власності як активу, який має стратегічне, фінансове та економічне значення. Дійсно, нематеріальні активи формують основну частину капіталізації багатьох компаній, особливо у високотехнологічних секторах. Також важливий акцент зроблено на здатності інтелектуальної власності впливати на сталий розвиток (економічний, соціальний, екологічний аспекти). Але при цьому слід враховувати ризики, які можуть бути спричинені негативними ефектами, такими як монополізація знань, патентний тролінг або нерівномірний доступ до технологій.

Підхід *дворівневої структури об'єктів* інтелектуальної власності узагальнює два основних аспекти: 1) майнові права (патенти, авторські права, торговельні марки), які виступають

правовим інструментом, який дає змогу монетизувати інтелектуальні активи; 2) результати інтелектуальної власності (ідеї, відкриття, творчі напрацювання), що є фактичним економічним ресурсом, який може набувати комерційної цінності. Перехід від ідеї до економічного активу – це складний процес, який включає її матеріалізацію, правовий захист, комерціалізацію, ринкову оцінку та подальше управління. Механізм правового захисту відіграє важливу роль, оскільки без нього неможливо ефективно контролювати використання інтелектуальної власності, а отже, отримувати економічну вигоду. Чітко налагоджений процес реєстрації, комерціалізації та захисту інтелектуальних прав є важливим фактором конкурентоспроможності як окремих компаній, так і цілих країн.

Для більш деталізованої ідентифікації інтелектуальної власності як економічної категорії виділимо додаткові її ознаки:

= *ринкова оцінка та ліквідність* – інтелектуальна власність може бути оцінена у грошовому еквіваленті, відображена у фінансовій звітності підприємства (в складі нематеріальних активів), продана або використана як застава для залучення фінансових інвестицій. Це є важливим економічним аспектом при визначенні вартості компаній, особливо у сферах ІТ, фармацевтики, біотехнологій. Дана ознака дає розуміння того, як інтелектуальна власність може бути використана як фінансовий актив, сприяє її інтеграції у бізнес-стратегії;

= *залежність від правового середовища* – інтелектуальна власність набуває економічної цінності лише за умови ефективного правового захисту (законодавство про патенти, авторські права, механізми боротьби з контрафактом). У країнах з низьким рівнем захисту інтелектуальних прав її економічна роль значно зменшується. Правове середовище дозволяє оцінити роль держави у стимулюванні або гальмуванні розвитку ринку інтелектуальної власності;

= *інноваційна активність та конкурентні переваги* – інтелектуальна власність є ключовим фактором конкурентоспроможності як компаній так і держав: високий рівень патентної активності часто корелює з високим рівнем інновацій та зростання ВВП. Це дозволяє оцінити ефективність інноваційної політики та роль інтелектуальної власності в економічному розвитку країни;

= *можливість комерціалізації через технологічний трансфер* – інтелектуальна власність може передаватися між суб'єктами господарювання через механізм ліцензування, франчайзингу, спільних підприємств. При цьому важливу роль відіграє міжнародний технологічний обмін, що впливає на глобальну економіку. Це дає змогу розглядати інтелектуальну власність не лише як

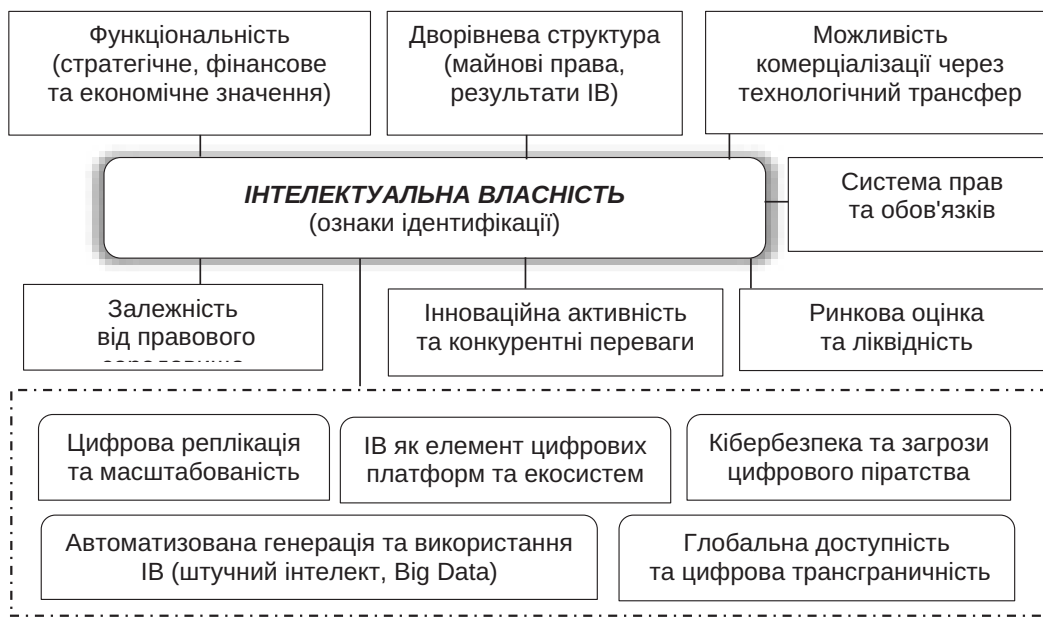
статичний актив, а як динамічний елемент інноваційної екосистеми.

Інтелектуальна власність як економічна категорія має багаторівневу природу. Окрім базових (класичних) ознак (функціональність, дворівнева структура, система прав та обов'язків), її сутність розкривається через додаткові аспекти: ринкову оцінку, правове регулювання, вплив на конкурентоспроможність, механізми комерціалізації (рис. 1). Урахування цих факторів дозволяє більш точно оцінювати її роль у сучасній економіці та визначати стратегії ефективного використання.

Цифрова трансформація економіки докорінно змінює способи створення, використання та захисту інтелектуальної власності. Вона не обмежується матеріальними носіями або локальним ринком, а стає глобальним, цифровим активом, який можна комерціалізувати новими способами (ліцензії для софту, підписки, токенизація). Розвиток цифрових технологій дає змогу виділити специфічні ознаки інтелектуальної власності, які допоможуть зорієнтуватися в сучасних викликах, оцінити можливості та ризики її використання.

Цифрова реплікація та масштабованість є особливістю інтелектуальної власності в сучасній економіці. Завдяки цифровим технологіям об'єкти інтелектуальної власності, такі як програмне забезпечення, алгоритми, бази даних, NFT або елементи штучного інтелекту, можуть бути миттєво копійовані, передані (або модифіковані) без фізичних обмежень. Вони суттєво відрізняються від традиційних нематеріальних активів, оскільки цифрова продукція не має вичерпності й може необмежено використовуватися без втрати своєї цінності. Це відкриває нові можливості для монетизації через підписні моделі, ліцензії та глобальні цифрові ринки. Але є інша сторона: легкість копіювання створює ризики неконтрольованого поширення, що підвищує актуальність цифрового захисту, використання технологій блокчейну та нових підходів до управління правами інтелектуальної власності. В результаті змінюються підходи до її оцінки в яких важлива роль відводиться таким факторам, як рівень захисту, унікальність алгоритму та його здатність до масштабування у глобальному середовищі.

Автоматизована генерація та використання інтелектуальної власності в епоху штучного інтелекту (AI) і великих даних (Big Data) змінює традиційні уявлення про авторство та правовий статус нематеріальних активів. Алгоритми машинного навчання здатні створювати унікальні тексти, зображення, музику, програмний код та інші об'єкти, що раніше вважалися виключно продуктом людської творчості. Це викликає питання щодо розподілу прав між розробником алгоритму, користувачем і самим AI. З економічної сторони, автоматизована генерація інтелектуальної

Рис. 1. Ознаки ідентифікації інтелектуальної власності в епоху цифрових технологій та штучного інтелекту

Джерело: побудовано автором за результатами проведеного дослідження

власності відкриває нові можливості для масштабування бізнесу, зниження витрат на розробку, підвищення швидкості створення інновацій. Водночас, правова невизначеність у регулюванні таких об'єктів ускладнює їхню комерціалізацію та створює ризики неправомірного використання. Саме тому постає завдання щодо розробки міжнародних стандартів та механізмів захисту прав інтелектуальної власності, створеної штучним інтелектом, для забезпечення її ефективного економічного використання.

Глобальна доступність та цифрова трансграничність інтелектуальної власності є особливістю цифрової епохи. Завдяки розвитку інтернету та хмарних технологій, об'єкти інтелектуальної власності, такі як програмне забезпечення, цифровий контент, алгоритми чи дані, можуть бути миттєво поширені по всьому світу. Це створює можливості для масштабування бізнесу, залучення міжнародної аудиторії, збільшення прибутків через глобальні цифрові платформи. Трансграничний характер інтелектуальної власності ускладнює її правове регулювання, оскільки закони про авторське право, патентний захист та комерційну таємницю відрізняються залежно від країни. Паралельно виникають ризики, пов'язані з піратством, неконтрольованим використанням контенту, необхідністю гармонізації міжнародних правових норм. Для ефективного управління цифровими активами важливим є використання глобальних ліцензійних угод, технологій блокчейну та механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

Кібербезпека та загрози цифрового піратства є викликом, який пов'язаний із захистом

інтелектуальної власності. Швидке поширення цифрового контенту через інтернет та розвиток технологій штучного інтелекту значно полегшують несанкціоноване використання авторських матеріалів, програмного забезпечення та комерційних таємниць. Кіберзлочинці активно застосовують методи зламу, нелегального копіювання, розповсюдження контенту через даркнет і файлообмінні платформи, що завдає мільярдних збитків правовласникам. Для протидії цифровому піратству використовуються новітні технології, зокрема: 1) блокчейн, який забезпечує прозорий облік прав власності; 2) смарт-контракти, які автоматично регулюють умови використання цифрових активів. Також компанії впроваджують AI-алгоритми для моніторингу контенту, цифрові водяні знаки та шифрування, для ускладнення незаконного копіювання.

Інтелектуальна власність як елемент цифрових платформ та екосистем – унікальність цього процесу полягає в тому, що значна частина інтелектуальної власності створюється не лише корпораціями, а й їхніми користувачами – через контент, дані, відгуки, програмні розробки та навіть взаємодію з алгоритмами штучного інтелекту. Відповідно, виникають нові виклики перед традиційним розумінням власності, які пов'язані з правами на користувацький контент, алгоритмічні рекомендації та зібрані дані. Цифрові платформи отримують конкурентну перевагу, монетизуючи ці активи через рекламні механізми, аналітику Big Data та персоналізовані сервіси. Для забезпечення справедливого розподілу прав та вигод необхідне сучасне правове регулювання, що враховує

як інтереси компаній, так і права користувачів на їхній цифровий внесок. Це робить інтелектуальну власність не лише юридичною, а й соціально-економічною категорією, що формує нові правила гри в глобальному цифровому просторі.

Стрімкий розвиток цифрових технологій змінює підходи щодо розуміння інтелектуальної власності, її місця й ролі в бізнес-процесах підприємства. В контексті проведеного дослідження, категорію "інтелектуальна власність" пропонується розуміти як *сукупність результатів інтелектуальної, творчої, інноваційної та цифрової діяльності людини, що набувають економічної цінності завдяки їх правовій охороні, комерціалізації та інтеграції в бізнес-процеси; виступають стратегічним, фінансовим, конкурентним ресурсом підприємства у вигляді нематеріального активу, сприяють розвитку цифрової економіки, формуванню глобальних технологічних екосистем, забезпеченню конкурентоспроможності в умовах швидкої цифрової трансформації.*

Цифрові технології відкривають нові можливості у творців та новаторів для охоплення глобальної аудиторії, співпраці через кордони та експериментів з альтернативними бізнес-моделями. Прогрес в аналітиці даних і машинному навчанні дозволяє розробляти складні стратегії для управління інтелектуальною власністю, включаючи отримання прав, оптимізацію ліцензування та монетизацію контенту.

Висновки. В епоху цифрових технологій та штучного інтелекту питання прав інтелектуальної власності набуває особливої актуальності. Проведене дослідження дозволило виділити, обґрунтувати та зрозуміти економічні ознаки інтелектуальної власності в умовах стрімкої цифровізації та автоматизації. Розвиток технологій сприяє зростанню значущості нематеріальних активів, які стають ключовими ресурсами в глобальній економіці. Водночас посилюється необхідність удосконалення правових механізмів захисту інтелектуальної власності, оскільки традиційні підходи не завжди відповідають викликам цифрової ери. Інтелектуальна власність не лише створює можливості для отримання економічної вигоди, а й значною мірою впливає на сталий розвиток, включаючи економічний, соціальний та екологічний аспекти. Ринкова оцінка та ліквідність інтелектуальної власності є важливими характеристиками, які дозволяють розглядати її як стратегічний фінансовий актив. У високотехнологічних галузях, таких як ІТ, фармацевтика та біотехнології, значна частина капіталізації компаній базується саме на таких об'єктах. Водночас економічна цінність інтелектуальної власності значною мірою залежить від ефективності правового захисту, що підтверджує необхідність удосконалення національного та міжнародного законодавства у цій сфері.

Комплексний підхід до аналізу економічних ознак інтелектуальної власності дозволив оцінити як правову категорію та ключовий ресурс економічного розвитку.

В цифрову епоху етичні міркування мають першочергове значення для навігації в складнощах прав інтелектуальної власності. Зацікавлені сторони повинні надавати пріоритет рівному доступу до знань, зберігати культурну спадщину та знання, захищати приватність і свободу вираження поглядів у цифровому середовищі. З результатів проведеного дослідження випливає кілька рекомендацій, які будуть корисними зацікавленим особам: використання технологічних досягнень при одночасному забезпеченні захисту прав інтелектуальної власності; прийняття гнучких та адаптивних законодавчих рамок; сприяння міжнародному співробітництву та культурі етичних інновацій. Беручи до уваги інновації, співпрацю та етичні міркування, зацікавлені сторони можуть орієнтуватися в складнощах цифровізації, захищаючи права та інтереси творців, новаторів та суспільства в цілому. Узгоджені зусилля зможуть культивувати більш інклюзивну, справедливую та стійку екосистему інтелектуальної власності в цифрову епоху.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Глізнуца М.Ю., Моргай Л.В. Роль об'єктів інтелектуальної власності у сучасній економіці. *Вісник НТУ "ХПІ"*. 2018. № 37(1313). С. 32–35. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/818ef326-4b53-4594-b6ee-f8b835d80407/content> (дата звернення: 05.02.2025).
2. Клименко І.С., Тарануха О.М., Журавель О.В. Інтелектуальний капітал і ринок інтелектуальної власності в умовах інформаційної економіки: проблеми ідентифікації та оцінки. *Економіка та держава*. 2021. № 5. С. 38–43. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2021/9.pdf (дата звернення: 11.02.2025).
3. Моїсеєнко Т.Є., Корогодова О.О., Черненко Н.О., Глущенко Я.І. Теоретичні аспекти та економічна сутність поняття права інтелектуальної власності. *Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"*. 2021. № 19. С. 14–19. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.19.2021.240442> (дата звернення: 11.02.2025).
4. Маслак М.В., Перерва П.Г. Види та особливості використання інтелектуальної власності в промисловому виробництві. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2(46). С. 45–55. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.5> (дата звернення: 17.02.2025).
5. Савченко О.Р., Дем'янюк О.О. Інтелектуальна власність України, управлінські механізми її забезпечення. *Via Economica*. 2024. Вип. 4. С. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-4-24> (дата звернення: 17.02.2025).
6. Мельникова Т.Б. Регулювання процесів утворення та використання інтелектуальної влас-

ності : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Київ, 2011. 21 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0412U001144> (дата звернення: 19.02.2025).

7. Пухальська А.П. Управління об'єктами інтелектуальної власності на промислових підприємствах : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Запоріжжя, 2013. 22 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0413U007097/> (дата звернення: 20.02.2025).

8. Чистякова А.В. Управління інтелектуальною власністю в умовах економіки знань : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04. Харків, 2016. 23 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0416U001854/> (дата звернення: 24.02.2025).

REFERENCES:

1. Hliznitsa M.Iu., Morhai L.V. (2018) Rol ob'ektiv intelektualnoi vlasnosti u suchasni ekonomitsi [The role of intellectual property in the modern economy]. *Visnyk NTU "KhPI"*, no. 37(1313), pp. 32–35. Available at: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/818ef326-4b53-4594-b6ee-f8b835d80407/content> (accessed February 5, 2025).

2. Klymenko I.S., Taranukha O.M., Zhuravel O.V. (2021) Intelektualnyi kapital i rynek intelektualnoi vlasnosti v umovakh informatsiinoi ekonomiky: problemy identyfikatsii ta otsinky [Intellectual capital and the intellectual property market in the information economy: problems of identification and assessment]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 5, pp. 38–43. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2021/9.pdf (accessed February 11, 2025).

3. Moiseienko T.Ie., Korohodova O.O., Chernenko N.O., Hlushchenko Ya.I. (2021) Teoretychni aspekty ta ekonomichna sutnist poniattia prava intelektualnoi vlasnosti [Theoretical aspects and economic

essence of the concept of intellectual property rights]. *Ekonomichnyi visnyk NTUU "Kyivskyi politekhnichnyi instytut"*, no. 19, pp. 14–19. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.19.2021.240442> (accessed February 11, 2025).

4. Maslak M.V., Pererva P.H. (2022) Vydy ta osoblyvosti vykorystannia intelektualnoi vlasnosti v promyslovomu vyrobnytstvi [Types and features of the use of intellectual property in industrial production]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, no. 2(46), pp. 45–55. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.2.5> (accessed February 17, 2025).

5. Savchenko O.R., Demianiuk O.O. (2024) Intelektualna vlasnist Ukrainy, upravlinski mekhanizmy yii zabezpechennia [Intellectual property of Ukraine, management mechanisms for its protection]. *Via Economica*, vol. 4, pp. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-4-24> (accessed February 17, 2025).

6. Melnykova T.B. (2011) Rehuliuвання процесів створення та використання інтелектуальної власності [Regulation of the processes of creation and use of intellectual property] (PhD Thesis), Kyiv. Available at: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0412U001144/> (accessed February 19, 2025).

7. Pukhalska A.P. (2013) Upravlinnia ob'ektamy intelektualnoi vlasnosti na promyslovykh pidpriemstvakh [Management of intellectual property objects at industrial enterprises] (PhD Thesis), Zaporizhzhia. Available at: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0413U007097/> (accessed February 20, 2025).

8. Chystiakova A.V. (2016) Upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu v umovakh ekonomiky znan [Intellectual property management in the knowledge economy] (PhD Thesis), Kharkiv. Available at: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0416U001854/> (accessed February 24, 2025).